

13.6.2011

2322/4/10

**Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja**

**Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman**

## **ESITUTKINTA-AINEISTOA KOSKEVAT MERKINNÄT**

### **ANTECKNINGAR OM FÖRUNDERSÖKNINGSMATERIAL**

1

#### **KANTELU**

Kantelija arvostelee asiamiehensä -- --:n --- laatimassa eduskunnan oikeusasiamiehelle osoitetussa kantelussa poliisin menettelyä kahta huumausainerikoksen esitutkintaa koskevassa asiassa. Toisen esitutkinnan on suorittanut keskusrikospoliisi ja toisen Varsinais-Suomen poliisilaitos.

Kantelussa kerrotaan, että esitutkintapöytäkirjoihin ei ollut liitetty kaikkea tutkinnassa kertynyttä aineistoa eikä esitutkintapöytäkirjaan myöskään tehty merkintää aineiston pois jättämisestä. Kysymys oli tekniseen rikostutkimukseen liittyvistä lausunnoista. Kantelija pitää poliisin menettelyä esitutkintalain 40 §:n vastaisena.

---

3

#### **RATKAISU**

3.1

Selvitysten sisältöä

3.1.1

Keskusrikospoliisin suorittama esitutkinta

#### *Keskusrikospoliisin tutkintaosaston lausunto*

Keskusrikospoliisin tutkintaosaston lausunnon antanut rikosylitarkastaja C kertoo selvittäneensä asiaa puhelimitse keskustelemalla --- asiassa rikoskomisario D:n ja esitutkintapöytäkirjan koonneen rikosylikonstaapeli E:n kanssa. D ja E työskentelevät Keskusrikospoliisin tutkintaosaston Vaasan toimipisteessä.

Rikoskomisario D on toiminut esitutkinnan --- tutkinnanjohtajana. Rikoksesta epäilty henkilö asiassa on ollut A. D:n johtamasta esitutkinnasta ja siitä laaditusta pöytäkirjasta ovat kantelun kohteena nyt seuraavat lausunnot:

- Rikosteknisen laboratorion lausunto RTLxxx/x/xx (A:n asunnolta takavarikoitujen kenkien DNA).
- Rikosteknisen laboratorion lausunto RTL xxx/x/xx (Muotojälkitutkimus, A:n asunnolta takavarikoituiden kengät - Turusta rikille taltioituiden jäljet).

- Rikosteknisen laboratorion lausunto RTL xxx/x/xx (Kuitututkimus, A:n huppari - auton - - - vertailunäyte).
- Poliisiammattikorkeakoulun lausunto hajutunnistustutkimus - - - (Hajusiirrännäinen huumausainepaketa, näytenumero - - -. Huumausainepaketti takavarikoitiin maastosta Vanhassa Vaasassa).

Edellä sanottuja lausuntoja ei oltu liitetty varsinaiseen esitutkintapöytäkirjaan eikä niistä oltu tehty merkintää pöytäkirjan merkinnät -lehdelle.

Lausunnon mukaan rikoskomisario D on vastannut esitutkinnasta. Pöytäkirjan on koontanut ja allekirjoittanut rikosylikonstaapeli E. D ja E ovat kertoneet yhdenmukaisesti, että po. lausuntoja ei oltu otettu esitutkintapöytäkirjaan, koska niiden ei katsottu olleen merkityksellisiä asiassa. Lausunnossa esitetään D:n ja E:n seuraavat näkemykset asiassa.

Lausunnolla RTL xxx/x/xx ei ollut merkitystä, koska esitutkinnassa oli jo muutoinkin saatu selvitettyksi, että kengät ovat olleet A:n käytössä. Lausunnon RTL xxx/x/xx osalta oli selvitetty jo, että kengät olivat olleet A:n käytössä ja hän itse oli kertonut olleensa paikalla, mistä kenkien jäljet oli taltioitu. Tässäkin A ei ollut kiistänyt käyttäneensä po. kenkiä. Lausunto RTL xxx/x/xx oli merkityksetön, koska A itse ja hänen kanssaepäilynsä olivat kertoneet olleensa po. autossa matkustajana.

Poliisiammattikorkeakoulun lausunnolla (hajutunnistustutkimus - - -) ei ollut enää merkitystä, koska esitutkinnassa muuten selvisi todistajien ja kanssaepäilyyn kertomana, että A oli ollut huumausaineen kätköpaikalla maastossa ja että hän oli paketin sinne kätkenyt ja markkinoinut sen eteenpäin. Hajulausunnon Lisäselvityksiä -osiossa mainitaankin: "Koira ei tunnistanut hajuyhteyttä epäillyn henkilön ja hajunäytteen välillä = epäillyn henkilön ominaishajua on niin vähän, ettei koira kykene hajuyhteyttä tunnistamaan, tai epäillyn henkilön ominaishajua ei ole kyseisessä esineessä." Tämä tarkoittanee, että lausunto ei vaikuta puoleen eikä toiseen.

Rikosylitarkastaja C katsoo oikeuskirjallisuudessa ja sisäasiainministeriön ohjeistuksessa esitettyyn kantaan viitaten, ettei pöytäkirjaan tule tehdä merkintöjä siitä kaikesta, mitä esitutkinnassa on tapahtunut. Tutkinnanjohtaja ratkaisee lopulta, mitä aineistoa esitutkintapöytäkirjaan otetaan ja mistä aineistosta tehdään asiaankuuluvat merkinnät. Lausunnossa katsotaan, ettei rikoskomisario D ole tutkinnanjohtajana harkinnassaan ylittänyt toimivaltaansa vaan on soveltanut oikein esitutkintalain 40 §:ää.

Rikoskomisario D on ilmoittanut 6.6.2011 puhelimitse allekirjoittaneelle esittelijälle, ettei hänellä ole omalta osaltaan lisättävää rikosylikomisario C:n antamaan lausuntoon.

#### *Keskusrikospoliisin johdon lausunto*

Keskusrikospoliisi viittaa rikosylitarkastaja C:n antamaan lausuntoon asiassa ja toteaa lisäksi lausuntoon seuraavaa:

"Keskusrikospoliisi toteaa edellä esitetyn perusteella, että tutkinnanjohtaja ratkaisee harkintavaltansa rajoissa sen, mitä aineistoa esitutkintapöytäkirjaan otetaan. C on lausunnossaan tuonut esiin ne seikat, joiden takia kantelijan mainitsemia asiakirjoja ei ole katsottu tarpeelliseksi ottaa esitutkintapöytäkirjaan. Kyseisten asiakirjojen ei ole katsottu vaikuttavan suuntaan eikä toiseen asian selvittämisessä. Keskusrikospoliisi katsoo, ettei asiassa tutkinnanjohtajana toiminut D ole ylittänyt harkintavaltansa jättäessään mainitut asiakirjat esitutkintapöytäkirjan ulkopuolelle.

Toinen kysymys on se, olisiko esitutkintapöytäkirjan ulkopuolelle jätetystä aineistosta tullut tehdä merkintä esitutkintapöytäkirjaan. Esitutkintalain 40 §:n 3 momentti on Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan muotoiltu yksiselitteisesti; aineistosta, jota ei ole otettu esitutkintapöytäkirjaan, on tehtävä merkintä pöytäkirjaan. Oikeuskirjallisuudessa ja esitutkintapöytäkirjan laadintaa koskevassa käsikirjassa säännöstä on kuitenkin tulkittu niin, että harkinnan mukaan myös merkinnän poisjätetystä aineistosta voisi jättää tekemättä. Kyseisessä tapauksessa on ollut kyse nimenomaan sellaisesta selvityksestä, jolla on oletettu olevan merkitystä asiassa, mutta jolla ei kuitenkaan ole ollut enää esitutkintapöytäkirjaa koottaessa relevanttia merkitystä esitutkinnan lopputulokselle. Relevanttiuden arviointi kuuluu asian tutkinnanjohtajalle, joka tuntee materiaalin ja sen merkityksen asiakokonaisuudessa. Tulkintatilanteissa asianosaisten oikeusturvan kannalta turvallisin vaihtoehto on, että materiaali sisällytetään pöytäkirjaan tai ainakin siitä tehdään merkintä punnittaessa asianosaisten oikeusturvaa suhteessa esitutkintapöytäkirjan käytettävyyteen. Asianosaiset voivat esitutkinnan aikana tai loppulautuomenettelyssä lausua käsityksensä esitutkintapöytäkirjaan otettavasta aineistosta.

Asiassa selvinneen ja tutkinnanjohtajan toimivallasta määritellyn perusteella rikoskomisario D:n ja rikosylikonstaapeli E:n on katsottava toimineen harkintavaltansa rajoissa ja merkinnän tekemättä jättämisen voidaan katsoa olleen perusteltua."

### 3.1.2

Varsinais-Suomen poliisilaitoksen suorittama esitutkinta

#### *Rikoskomisario B*

Varsinais-Suomen poliisilaitoksen rikoskomisario B kertoo toimineensa tutkinnanjohtajana rikosilmoituksesta - - - ilmenevässä asiassa. Kantelun tekijä A ei ole kyseisessä esitutkinnassa ollut epäiltyinä tai missään muussakaan asemassa. Varsinais-Suomen poliisin tutkimassa rikoskokonaisuudessa on ollut epäiltyinä A:n rikoskumppaneita ja A itse on ollut myös Turussa epäiltyjen rikosten tapahtuma-aikaan, minkä vuoksi Varsinais-Suomen poliisin rikostekninen yksikkö on otanut erilaisia näytteitä liittyen A:n tekemisiin. A:n tekemiksi epäiltyjen rikosten tutkinnanjohtajana on ollut keskusrikospoliisin rikoskomisario D.

Kanteluun liitetyistä lausunnoista kaksi eli RTL xxx/x/xx ja RTL xxx/x/xx ovat liittyneet Varsinais-Suomen poliisilaitoksella tutkittavana olevaan kokonaisuuteen.

Niistä ensimmäisessä pyrittiin selvittämään Turussa takavarikoitujen, ns. virolaisissa maahantuontipakkauksissa olleiden huumausaine-erien mahdollista virolaista alkuperää pakkausten alakerroksista löytyneen sormenjäljen perusteella. Viron poliisi ei teknisistä syistä johtuen pystynyt sormenjälkeä kuitenkaan vertailemaan. Esitutkinnassa tiedossa olevien seikkojen perusteella oli koko ajan selvää, ettei sormenjälki kuulu sen paremmin Turussa tutkinnassa olleille epäillyille kuin A:llekaan, koska sormenjälki oli Virossa pakatun päällyspakkauksen alla. Jos sormenjäljistä olisi saatu nk. "hitti", sitä ei olisi tutkittu tässä esitutkinnassa, vaan omana kokonaisuutenaan eikä lausuntoa silloinkaan olisi liitetty tähän esitutkintamateriaaliin.

Toisessa lausunnossa on kerrottu, ettei huumausainepaketista ole kyetty taltioimaan lainkaan DNA-näytettä. Kyseessä on rutiiniluonteinen kokeilu siitä, löytyykö pakkauksesta DNA:ta. Lausunto kertoo vain sen, ettei näytettä saatu, mikä on tilanne useimmissa vastaavissa tapauksissa. Kenenkään syyllisyyden puolesta tai vastaan lausunto ei todista mitään.

Toinen samassa lausunnossa tutkittu seikka oli tupakantumpin DNA. Tupakantumppi oli taltioitu Varsinais-Suomen rikosteknisen yksikön toimesta läheltä paikkaa, jossa A ja hänen kanssaepäilynsä olivat käyneet. Paikka on kuitenkin yleinen paikka kerrostaloalueen keskellä, jossa kulkee lukuisia ihmisiä päivittäin ja kun sekä A että kanssaepäily jo esitutinnan alkuvaiheessa myönsivät käyneensä ko. paikalla, asia oli kiistaton eikä ollut tarvetta edes yrittää muilla keinoin osoittaa heidän käymistään kyseisellä paikalla. Tumpin DNA ehdittiin kuitenkin laboratoriossa tutkia ennen kuin sen tarpeettomuus kävi selväksi.

B kertoo vastanneensa esitutinnan aikana pöytäkirjan laatimisesta ja siihen liitettävästä materiaalista rikosilmoituksen - - - osalta. Pöytäkirjaan on liitetty normaalin esitutkintaan liittyvän menettelyn ja esitutkintalain vaatimusten mukaisesti ne tutkinnassa kertyneet asiakirjat ja tallenteet, joilla voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa. B on valinnut pöytäkirjaan materiaalin ja ilmoittanut siitä aineistosta, mikä hänen käsityksensä mukaan on liittynyt B:n johtamaan esitutkintaan.

Turussa kootussa pöytäkirjassa ei ole huomioitu tai pohdittu materiaalia ja sen esittämistä A:n näkökulmasta. Materiaalivalintaan liittyvästä harkinnasta vastaa viime kädessä tutkinnanjohtaja ja se harkinta on B:n näkemyksen mukaan tehty lain, määräysten ja ohjeiden mukaisesti ja tasapuolisesti ottaen huomioon niiden epäiltyjen puolesta kuin vastaankin puhuvat seikat, joiden esitutkinta ja syyteharkinta on suoritettu Turussa.

#### *Varsinais-Suomen poliisilaitoksen rikostorjuntasektorin lausunto*

Rikostorjuntasektorin johtajana toimiva rikosylikomisario - - - toteaa, että rikoskomisario B on toiminut harkintavaltansa puitteissa. Lausunnossa pidetään tärkeimpänä, että esitutkinta-aineisto sisältää kaiken oleellisen jolla on merkitystä asian käsittelyn kannalta. Pois jätetyllä aineistolla ei ole ollut relevanttia merkitystä ja toisaalta on huomioitava, että B:n johtama esitutkinta ei koskenut kantelijaa.

#### *Varsinais-Suomen poliisilaitoksen johdon lausunto*

Varsinais-Suomen poliisilaitoksen antamassa lausunnossa todetaan, että tutkinnanjohtaja B on ottanut selvityksessään kantaa ilmoitukseen - - - ja A:n arvostelussaan esittämiin väitteisiin. B on todennut mm. sen, että Varsinais-Suomen poliisilaitos ei ole tutkinut kantelijan osuutta vaan samaan juttukokonaisuuteen liittyvien muiden epäiltyjen toimintaa.

Lausunnossa todetaan, että tutkinnanjohtaja viimekädessä ratkaisee ja harkitsee sen, mitä aineistoa esitutkintapöytäkirjaan otetaan ja minkälaisia merkintöjä niistä tehdään pöytäkirjaan. Yksiselitteisesti ei ole myöskään määritelty mistä aineistosta merkintä tulisi tehdä esitutkintapöytäkirjaan. Poliisilaitoksen näkemyksen mukaan tärkeintä kuitenkin on, että esitutkinta materiaali sisältää kaiken oleellisen ja jolla on merkitystä asian käsittelyn kannalta. Saatujen selvitysten ja asiakirjojen perusteella poliisilaitoksella ei ole asian suhteen huomautettavaa.

Lausunnon mukaan käsiteltävässä asiassa ei ole myöskään tullut esille sellaisia tosiseikkoja, että olisi syytä epäillä tutkinnanjohtajan toimineen asiassa virkavelvollisuksiensa vastaisesti, ylittäneen toimivaltansa tai muutoinkaan virheellisesti.

### 3.2

#### Oikeusohjeita

Esitutkintalain 40 §:n 1 momentin mukaan esitutkinnan päätyttyä on siitä kertyneestä aineistosta laadittava pöytäkirja, jos se on asian jatkokäsittelyä varten tarpeellista. Pykälän 2 momentin mukaan esitutkintapöytäkirjaan on otettava kuulustelupöytäkirjat ja selostukset tutkintatoimenpiteistä sekä liitettävä tutkinnassa kertyneet asiakirjat ja tallenteet, mikäli niillä voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa. Pykälän 3 momentin mukaan esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, jota ei ole otettu esitutkintapöytäkirjaan, on tehtävä merkintä pöytäkirjaan.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että esitutkintapöytäkirjan laatimisen peruslähtökohta on, että pöytäkirjaan tallennetaan ainoastaan asian selvittämisen kannalta relevantti aineisto. Pöytäkirjaan liitetään sellaiset tutkinnassa kertyneet asiakirjat ja tallenteet, joiden avulla on mahdollista selvittää tutkitavana ollutta rikosta tai tapahtumaa. Liitteiden on oltava jutun selvittämisessä merkityksellisiä. On kuitenkin todettu, että esitutkintapöytäkirjaan ei tule edes tehdä merkintää siitä kaikesta, mitä esitutkinnassa on tapahtunut. Koska esitutkinnan päätarkoituksena on selvittää rikos, on myös esitutkintalain 40 §:n 3 momenttia tulkittava siten, että esitutkintapöytäkirjaan tehdään merkintä vain sellaisesta tutkinnassa kertyneestä aineistosta, joka palvelee rikoksen selvittämistä. Merkintää ei tarvitse tehdä selvityksestä, jolla on oletettu olevan merkitystä asiassa, mutta jolla ei kuitenkaan ole ollut enää esitutkintapöytäkirjaa koottaessa relevanttia merkitystä esitutkinnan lopputulokselle. Rikoksen selvittämiseen kuuluu, että teosta ja sen tutkintavaiheista annetaan objektiivinen ja luotettava kuva (Helminen-Lehtola-Virolainen: Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki 2005, s. 243-245).

### 3.3

#### Arviointia

Käytettävissäni olevan aineiston perusteella minulla ei ole oikeudellisia perusteita arvioida kantelussa tarkoitetuissa esitutkinnoissa ylitetyn harkintavaltaa jätettäessä liittämättä kysymyksessä olevat rikostekniset lausunnot esitutkintapöytäkirjoihin.

Siltä osin kuin esitutkintapöytäkirjaan ei tehty edes merkintää näistä asiakirjoista, totean kuitenkin seuraavan.

Esitutkintalain 40 §:n 3 momentin säännöksen sanamuoto on varsin ehdoton. Tutkinnanjohtajalle ei säännöksen sanamuodon perusteella jää merkinnän tekemisen suhteen juurikaan harkinnanvaraa. Säännöksessä todetaan, että esitutkinnassa kertyneestä *aineistosta*, jota ei ole otettu esitutkintapöytäkirjaan, on tehtävä merkintä pöytäkirjaan. Säännöksessä ei esimerkiksi ole ehtoa ”jos aineistolla voidaan olettaa olevan merkitystä asiassa”, joka sisältyy 40 §:n 2 momentin säännökseen. Toisaalta esitutkintalain 40 §:n 2 ja 3 momentit jättävät ainakin jossain määrin avoimeksi sen, mikä materiaali on katsottava esitutkinnassa kertyneeksi aineistoksi. Tässä yhteydessä on syytä myös huomioida esitutkintalain 5 §, jossa säädetään siitä, mitä esitutkinnassa nimenomaan tulee selvittää. Selvää mielestäni on, että esitutkintapöytäkirjaan ei kuitenkaan tule tehdä merkintää kaikesta siitä, mitä esitutkinnassa on tapahtunut.

Merkityksellistä kuitenkin on, että syyttäjällä syyteharkintaa tehdessään ja vastaajalla sekä muilla asianosaisilla oikeudenkäyntiin valmistautuessaan on oikeus luottaa siihen, että esitutkintapöytäkirjaan on tehty merkintä myös sellaisesta esitutkinnassa saadusta aineistosta, jolla poliisi ei ole katsonut olevan merkitystä asiassa. Merkinnän tekeminen palvelee käsitykseni mukaan nimenomaan muita kuin poliisia. Merkinnän avulla he voivat halutessaan vaatia kyseistä asiakirjaa ja sen jälkeen itse arvioida, onko sillä asiassa merkitystä. Tämä arvio voi olla toinen kuin poliisilla. Jos merkintää ei lain-

kaan tehdä, tämä mahdollisuus voi jäädä pois, jos asianosaiset eivät muutoin ole saaneet tietoa kyseisestä aineistosta.

Rikostekniset lausunnot – riippumatta niiden lopputuloksesta – palvelevat rikoksen selvittämistä. Näenkin epäillyn oikeusturvan toteutumisen kannalta ongelmallisena, mikäli tällaisten lausuntojen liittämättä jättämisestä esitutkintapöytäkirjaan ei tehdä merkintää. Olennaista mielestäni on, että syyttäjän syyteharkintaa tehdessään, mutta etenkin vastaajan ja muiden asianosaisten on voitava oikeudenkäyntiin valmistautuessaan luottaa siihen, että esitutkintapöytäkirjaan on tehty merkintä sellaisesta esitutkinnassa kertyneestä itse tutkittavaa rikosasiaa koskevasta materiaalista, vaikka poliisi ei olisikaan katsonut sillä olevan merkitystä asiassa. Sinänsä muu tutkinta voi tehdä ne tarpeettomaksi poliisin mielestä, mutta esimerkiksi epäilty voi nähdä asian toisin. Poliisin kannalta ”tulokseton” lausunto voi jonkun muun mielestä puhua syyttömyyden puolesta.

Kantelussa tarkoitetuissa esitutkinnoissa esitutkintapöytäkirjoihin ei tehty merkintää siitä, että ”tuloksettomat” rikostekniset lausunnot jätettiin liittämättä esitutkintapöytäkirjaan. Käytettävissäni olevan aineiston perusteella ja ottaen erityisesti huomioon edellä lausutut näkökohdat, olisi mielestäni oikeudellisesti perusteltua asiaa kokonaisuutena arvioiden ollut, että esitutkintapöytäkirjaan olisi esitutkintalain 40 §:n 3 momentin nojalla tehty merkintä näiden lausuntojen liittämättä jättämisestä.

Viime kädessä vastuussa merkinnän tekemisestä ovat olleet tutkinnanjohtajina esitutkinnoissa toimineet keskusrikospoliisin rikoskomisario D ja Varsinais-Suomen poliisilaitoksen rikoskomisario B.

4

#### TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsityksen esitutkintalain 40 §:n 3 momentin mukaisen merkinnän tekemisestä keskusrikospoliisin rikoskomisario D:n ja Varsinais-Suomen poliisilaitoksen rikoskomisario B:n tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennökset tästä päätöksestäni.

Lähetän jäljennöksen päätöksestäni tiedoksi myös Poliisihallitukselle.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna minulle aihetta.

Kantelukirjoituksen liitteet palautetaan ohessa.